

Leh – Hatalmas hegyek ölelte király

A buszon firkálgatom ezeket a sorokat, meg-megcsúszik az írás, de nem hagyatkozhatom az emlékezetemre, ezeket itt és most kell leírom.

„Mégkavar, zavarba ejt a Himalája. Az út végig, Kargiltól Lehig irdatlan kő és homoksivatagon át vezet. Egyre magasabbra és magasabbra fúrja be magát a hegyek közé, minden zöld elmarad, csak a barna sziklák, hegyoldalak meredeznek körülöttünk. Néhol olyanok, mintha barna lekvárral kenték volna be, másutt, mint hatalmas túlkelt, túlsütött kenyér. Aztán egyszeriben megpuhul minden. A hatalmas palatömbök vékony palalemezekké esnek szét, azok még tovább málnak, egynemű porrá. A hegyélek lekopnak, legömbölyödnek, függőleges vízmosások darabolják a domboldalakat. Odébb az Y alakú árkok gömbölyű, formás női fenékké formálják a hegyet. De fölöttük, jóval odébb ott meredeznek a kemény, barna Himalája-karmok, jócskán belemarva a felhőkbe, és még távolabb, a hegyek alkotta láthatár szélén feketén emelgetik hófehér gleccserekkel koronázott homlokukat. Nem szép a Himalája. Mindent lehet rá mondani, csak azt nem, hogy szép. Lenyűgöző, lehangoló, erőszakos, gigantikus, félelmetes, vad, fenséges; bármilyen túlzó jelző kevés a jellemzéséhez, de szépnek képtelen vagyok nevezni. Szép Darjeeling körül, mohazöld, lágy oldalaival, bambusz-dzsungeleivel, virágaival. Nem is értem, mi készített embereket, népeket arra, hogy itt verjenek tanyát. Miféle szorító kényszer hajtotta föl ide a tibetieket, serpákat, és a többieket? Erre a kietlen, vad vidékre, ahol az árpa, a zab is csak két araszra nő meg, ahol olyan porviharok vannak, mintha az ördögök ropnák; ahol a hajnalt száraz villámok szabdalják, ahol a tél olyan kegyetlen, mint kevés helyen a Földön. Utunk mellett szürke vízű folyó vágtat vadul, sellők, kisebb-nagyobb vizesések háynak fehér tajtékat, a víz zúg, néha bömböl. Az Indus ez. Az út néha fölé kanyarodik több száz méterrel is, néha mellette szalad. Aztán egészen váratlan és meglepő helyeken, egy hirtelen kanyarral kibukkan egy kiszélesedő katlanba, és láss csodát: fák, bokrok, kicsiny gabonaföldek, csortenek, házak, emberek. Öt perccel ezelőtt nyoma sem volt életnek, csupa szikla és homok. Itt meg, íme, gyümölcsösök. A sárgabarackfák, olyanok, mintha aranyágakat hajtottak volna zöld levelekkel. Rengeteg barack csüng rajtuk, de kicsinyek ezek, csak olyanok, mint egy-egy közepes méretű szilva. Udvarnyi, lapos sziklák tetején aranyos süveg: barack aszalódik rajta. Sarlóval aratnak az emberek, vágják a csenevész gabonát. A házak lapos tetején száradnak a kék, cséphadaróra várnak. Aztán a következő kanyar után eltűnik az egész, mintha látomás lett volna. És újra hosszú órákon és kilométereken át csak kő és homokpusztaság, sziklák és hegyormok. Még a madár se jár erre. A víz mellett esetleg egy-két sárga barázdabilletet, följebb, a kövek közt marmota surran. Hát ilyen erre a világ: vad, rideg, kegyetlen.”

Egy teljes napot tölthetek Lehben, a holnapit, mivel holnapután hajnalban, megint csak négy órakor, indul a közvetlen buszom Delhibe. Keylongban megállunk éjszakázni, és onnan egy vágtában, azaz egy teljes nap, egy éjszaka, és a következő nappól egy darab, hogy Manalin keresztül Delhibe érjünk. Manali olyasmi üdülőhely, mint Darjeeling, a Himalája előhegységében.

Ez sem volt rövid út, délután háromra értünk ide. Végül Ales is velem tartott, bár nemigen értem az okát. Az, hogy Kargilban nem tudott pénzt váltani, s ezért egy nagyobb városba kell mennie, rendben is van. Ám az, hogy elutazik Lehbe, aztán visszafordul, hogy Srinagarba jusson, számomra elég sajtóságos. Hiszen Kargil és Leh között majdnem 280 kilométer az út. Ezen visszamegy, hogy Kargiltól megint csak több mint 200 kilométert utazzon Srinagarig. Meg is kérdezem, mi ebben a logika? Kiderül, Lamayuru a célja, ez az ősi buddhista kolostorváros. Ez valóban Leh és Kargil között van, körülbelül fél úton. Így már persze, érthető a dolog. Jegyet is vásárolunk, pénzt is váltunk, szállást is találunk, olcsó is, tiszta is, a Millennium Guest House. Mondom, összesen egyetlen napot tölthetek itt, de ezt a várost semmiképpen nem hagyhattam volna ki. Két oka is van. Az egyik: minek utaztam volna visszafelé, azaz Srinagaron és Jammun keresztül Delhibe, amikor erre is jöhetek? A másik, és

ez a lényeges: Kőrösi utazásának színhelyein járok, így tehát Leh kikerülhetetlen. 1822 és 23-ban három ízben fordul meg itt, a ladakhi királyság fővárosában, hogy végül 1823 nyarán megkapja Tsepal Namgjal, a király engedélyét az itt-tartózkodásra, pontosabban a zanglai tartózkodásra.

A palota – nem tudom, „potalának” hívják-e itt is, mint Lhászában, hiszen a szó azt jelenti, de csak úgy emlegetik, hogy „palace” – a város fölé tornyosul, hatalmas, homoksárga épület.

A város fölé tornyosuló potala.

Este lenről reflektorokkal világítják meg, hihetetlen látvány. Maga Leh is fantasztikus város, már amennyit eddig láttam belőle. Lapos tibeti arcok, különleges népviselet. Azonban nagyon zavar a diszkózene, az úgynevezett „ajándékboltok” sokasága, a rengeteg turista. Hiszen nagyon könnyű eljutni ide, naponta jár repülő. Nincs két óra az út. Igaz, több mint 100 dollár a jegy, ezért voltam én kénytelen vonatozni és buszozni. 3650 méter tengerszint fölötti magasságban fekszik a város. Johanna óvott is Delhiben a magassági betegségtől, ami állítólag roppant veszélyes, és itt könnyen letámadja az utazót. Engem ez nem veszélyeztet, mivel jó egy héten át kapaszkodtam föl ebbe a magasságba, volt alkalmam akklimatizálódni. Amúgy is, ide már lefelé jöttem, hiszen Zangla 3930 méteren van.

Mély ájultságban aludtuk végig az éjszakát, nagyon fáradtak voltunk. Fél hét felé felébredtem ugyan, de nem volt lelki erőm felkapaszkodni az ébrenlét szintjéig, visszazuhanom. Jóval később nesztem föl arra, hogy Ales motoszkál. Mikor észrevette, hogy pislogok, egy „Sir, your room-boy!” felkiáltással kezembe nyomott egy pohár forró teát. Úgy tervezem, hogy a Millenniumból együtt megyünk be a városközpontba, és megkérem, legyen az operatőröm. Az az elképzelésem ugyanis, hogy a majd otthon elkészítendő, összevágandó videoanyag itt kezdődne, Lehben, aztán Zangla, Delhi, Agra, Sarnath, Calcutta és Darjeeling – tehát követné Kőrösi útját Ladakhból egészen a darjeelingi temetőig. Itt, a kezdésnél szerepelnek csak a

videón, arra viszont képtelen vagyok, hogy vegyem is, szerepeljek is benne. Ehhez kell Ales. Már tegnap kinéztem a helyet, a fő utca egyik csücske, ahol nincsenek zavaróan modern épületek, viszont gyönyörű rálátás van a palotára. Ebben a képben mondom el, hol is vagyunk most, mit látunk, hová tartunk. És majd utánavágujuk az anyag többi részét. Hiszen az lényegtelen, hogy én milyen sorrendben látogattam el a szóban forgó helyszínekre. Sőt. Hiszen a Padum – Zangla közötti út felvétele is visszafelé készült, már Padum felé tartottunk. Nagyon egyszerű volt az ok, amiért így vettem föl. Attól tartottam ugyanis, hogy lemerül a kamera akkumulátora, esetleg a legrosszabb pillanatban, a kolostorban. Ezt nem engedhettem meg, azoknak a képsoroknak meg kellett születniük. Viszont az akkut nem tudtam tölteni a padumi folyamatos áramszünet miatt. Szóval ez a terv, utána különváltunk, ő megy a maga dolgára, én is a magaméra. Egészen pontosan, föl a királyi palotába.

Kemény meredek út vezet föl a várhoz, ami helyenként kecskeösvénnyé vadul. Igencsak kapkodom a lélegzetet, izzadok is, pedig nincsen hőség. Sőt, ez az állandó himalájai szél nagyon hűvös, már-már hideg. Annak ellenére, hogy hét ágra süt a nap. A mindenütt kifüggesztett imazászlók hangosan csapkodnak a szélben. Mindenféle falmaradványokon kell áttornásszam magam. Lehet, hogy van másik feljáró is, én a mecset mellett kirakott tábla után jöttem. Mert van ám itt mecset is, szép nagy, a város szívében.

Néha várat, néha palotát mondok – ez azért van, mert méretei, megjelenése alapján valószínűleg katonai erősség is lehetett az épület, amellett, hogy az udvarnak is helyet adott. Képtelen vagyok megállapítani, hét, nyolc vagy kilenc emeletes, minden esetre nyaktörően magas, robosztus építmény. Fölfelé keskenyedve nő ki a sziklából, derekától erkélyek, teraszok szabdalják. Innen, oldalról látom, hogy hátrafelé még tovább nő, még további épületrészek nyújtózkodnak a felhők felé. Tornya, bástyái nincsenek, csak az irdatlan magas, sima, megmászhatatlan falai. Tekintélyt parancsoló; hatalmat, időtlenséget, állandóságot sugall. De egyben zord is, zord, mint a város körüli hegyek. Hiába, egy tőről fakadnak.

Belseje káprázatos lehetett. Valamikor, nagyon-nagyon régen, amikor még gondot fordítottak rá. Amikor még Kőrösi a falak között instanciázott. Erre az időre már csak néhány hihetetlen műgonddal, dúsan faragott ajtókeret, festett szemöldökfa, halványuló falfestmény emlékeztet. A halványsárga falon buddhista szimbólumok, a mennyezetet tartó gerendák csodás-kék felhői, kacskaringói, vörösei, azúrjai – alig maradt valami, de ami megmaradt, az lélegzetelállító. Káprázatos. Labirintus ez a palota. Alacsony mennyezetű folyosókon bujdoklok, festett falú és csupasz termekbe jutok, ócska falétrákon mászom föl és le, némelyik ablakból a hegyekre, máshonnan a városra látok. Melyik emeleten járok? Ezekben a termekben mi folyhatott hajdanán? A trónterem lehetett-e ez, vagy hálószoba? Nem tudom, de valahogy nem is ez foglalkoztat. Egy teraszra jutok, előttem terül el az egész város.

Leh látképe a potala egyik teraszáról.

Laposan, szürkén húzódik a hegyek lába felé, azok pedig hóborította fejüket büszkén fúrnak az ég mélykékjébe. Alant, valamelyik templomból zsolozsma, végtelen nyugalomú istentisztelet hangjai fogják körbe a palotát, terítik be a várost, hullámoznak vissza a hegyekről. Állok a palota tetején, egy napsütötte erkélyen, fölöttem a sötétkék égen lassú méltósággal úsznak a szikrázóan fehér felhők az ima lassú ritmusára. Megáll az idő. Elfelejték kamerát, fotóapparátot, a szélvédett, napsütötte sarokban támaszkodom a meleg kőfalhoz. Valamiféle tompa kábulat vesz erőt rajtam, gömbölyűkké válnak az élek, a fény és az árnyék összemosódik.

Hidegzuhanyként ér az angol lány szoprán staccatója, a rá válaszoló férfihang dünyögése. Lelkendeznek a látványon. Elindulok visszafelé, a palota mélyébe. Megtalálom a házi templomot. Kis buddhista kápolna, két oszlopán fantasztikus maszkok, az oltáron Buddhák serege, a bal oldali falon nyitott fiókokban szent könyvek tömege. Füstölőillat, félhomály – és egy seprűnyélforma európai nő imádkozik Buddhához. Innen is menekülök.

A palota mellett – eligazító táblát követve – találok rá a Suma-gompára. Picike templom, félhomályában bordó ruhájú szerzetes ül, imamalmot forgatva, fején, legnagyobb megdöbbenésemre, baseball-sapka. Alig-alig beszél angolul, de annyit megért, hogy szeretném lefényképezni az udvaron. Kezébe nyomok egy imakönyvet, kiültetem a napra, de a fotózás előtt levetetem vele a sapkáját. Később megbánom, hiszen hihetetlen látvány a sildes sapkájával. Megkérdezi a nevem, és még búcsúzás után is hallom, ahogy, akár egy szent mantrát, hajtogatja: bela-bela-bela-bela.

A fő utcán járkálok, nézelődöm, főként a kamerámat használom. Zöldségárus asszonyok ülnek a járdaszélen, vidáman tereferélnek egymás közt, vagy alkudoznak a ritka vásárlókkal. Handabandázás nélkül. Úgy érzem, nem is Indiában vagyok. Hát nem is, hanem Nyugat-Tibetben. Nem is hiányzik a Hindusztáni-alföld harsánysága, harsogása. Itt nyugodtabb a légkör, mint lent, délen.

Az utca két oldalán, egymással majdnem szemben, két bazárudvar, kapujuk fölött a felírás: „Freedom for Tibet”, Szabadságot Tibetnek. Ezzel a jelmondattal tökéletesen egyetértek. Bemegyek körülnézni, amúgy is vásárolni szeretnék néhány apróságot, s hol máshol költsek pénzt, ha nem itt, ahol – esetleg – hozzájárulhatok valamennyivel Tibet szabadságához. Fantasztikus, mi mindent lehetne itt vennem. Sodronnyal díszített füstölőtartótól kezdve az ezüstlemezzel bélelt, emberi koponyából készült meditációs edényig; a kalickába épített asztali csortentől a féldrágakőből fűzött nyakláncig bármit. Egy gyűrűt és egy karkötőt veszek, rajtuk tibeti betűkkel a mantra: Om mani peme hung.

Egy nagyon új templomba is betévedek, tetőzetének sarkain szélcsengők járkák táncukat. Falai hosszában, körbe-körbe imamalmok, végigjárom sorukat, mindegyiket megforgatom, így több tucat fohászt küldök Buddhához.

Úton-útfélen imamalmok láthatók, a buszpályaudvar felé két sorban is legalább kétszáz sorjázik. Több mázsás súlyú, hatalmas hengerrel zárul a sor, állandóan forog, valaki mindig imádkozik itt. Őszintén sajnálom, hogy holnap tovább kell utaznom.